

Õiguskeelepäeva avasõna¹

Hanno Pevkur

justiitsminister

Head õiguskeelepäevalised!

Mul on au avada kahekümnnes õiguskeelepäev, mille teema on sedapuhku „Seaduse keelest ja meelest“. Esimest korda kogunesid juristid ja keeleteadlased õiguskeelepäevale 26. oktoobril 1995. aastal. Mõnedki teie seast teavad ja mäletavad, et algusaegadel toimus keelepäev lausa kaks korda aastas. Nii ongi käes kahekümnnes kord ja järjestikku kaheksateistkümnnes aasta, mil õiguskeeleküsimumsi sellises vormis arutame.

Et täna on kahekümnnes õiguskeelepäev, on paslik teha väike tagasivaade ja meenutada esimest korda. Keelepäeva avas tolelaegne justiitsminister Paul Varul, kes toonitas õiguskeele küsimuste tähtsust ning juristide ja lingvistide tihedat koostööd. Akadeemik Uno Mereste käsitles seaduskeele struktuuri, Tartu ülikooli professor Reet Kasik soovitas seaduste koostajatel pöörata rohkem tähelepanu tekstide arusaadavusele. Esinesid veel keeleteadlane Krista Kerge, professor Jaan Sootak, Aime Vettik ja Liina Kesküla ning üle lahe naabrite seaduskeelekogemust tutvustas Jussi Kallio. Osalejaid oli 140.

Peale elevust tekitanud ettekannete kiitsid õiguskeelepäevalised heaks soovitused, milles rõhutati vajadust taotleda seadustekstide täpsust ja üldarusaadavust ning tehti ettepanekuid selle saavutamiseks.

Enamik toonaseid soovitusi on täide viidud ja need on avaldanud meie õiguskeelele positiivset mõju. Nii näiteks soovitati valitsusel teha kõigile soovijaile kättesaadavaks bülletään Õiguskeel, mida praegu tunneme ajakirjana Õiguskeel. Rõõm on tõdeda, et vahepealsetest rasketest aegadest hoolimata ilmub see 1995. aastast tänini. Suur samm, mis nende soovitude najal astuti, oli eesti õigekeele ja väljendusõpetuse lisamine õigusteaduse õppekavasse. Samuti soovitati Tartu ülikoolil anda üliõpilastele teadmisi ladinakeelsete õigusterminite alal, mida on samuti tehtud.

Ära võib märkida ka soovituse kaaluda vajadust muuta eelnõude keeleekspertiis kohustuslikuks. See nõue on olemas hea õigusloome ja normitehnika eeskirjas ja oli ka selle eelkäijas. Nii võib tõdeda, et enamikus ministriumides on seadusloojatel abiks keeleteoimetajad, samuti on välislepingute tõlked muutunud aja jooksul arusaadavamaks.

Usun, et ilma õiguskeelepäevata, mis koondab õiguskeelehuviliste ja -entusiastide ridu ja jõudu, ei tunduks kõik need loetletud asjad meile praegu sugugi nii endastmõistetavad. Ja seepärast ongi tähtis, et õiguskeelepäevast on saanud traditsioon, nii nagu soovitasid esimesel õiguskeelepäeval osalejad.

¹Esitatud XX õiguskeelepäeval 17. detsembril 2012 Tallinnas õpetajate majas.

Õiguskeelepäeva ja ajakirja Õiguskeel näol on meil olnud aruteluforum, kus seaduste keelekvaliteedi üle mõtteid vahetada. Kuigi praegu ei ole meie õiguskeel enam kaugelt samas seisus, mis üheksakümnendate aastate alguses, pole vajadus õiguskeele arengu üle arutleda kuhugi kadunud.

Kui õigusteaduse oskuskeele ehk õigusterminoloogia puhul on valitsenud suhteline üksmeel selles, et õigusterminoloogiat peavad hästi tundma vaid õigushariduse omandanud asjatundjad, siis õigusaktide keele ehk seaduskeele puhul on olnud selged vastasleerid. Erialastes diskussioonides ja varasematelgi õiguskeelepäevadel on vaieldud selle üle, kas õigusaktide keel ehk seaduskeel peab olema hea üldkeel ja arusaadav enamikule rahvale või piisab, kui seda mõistavad lugeda õigushariduse omandanud asjatundjad.

Ka tänasel õiguskeelepäeval, mille teemaks seaduste keel ja meel, oleme vastamisi samade küsimustega. Et 2012. aasta on nii õiguskeelepäeva kui põhiseaduse juubeli aasta, siis räägime täna natuke rohkem põhiseaduse keelest ja põhiseaduslikust eesti keele kaitsest. Põhiseadus kui õigusaktide hierarhia kõrgeim seadus sisaldab preambulis kohustust tagada eesti keele säilimine läbi aegade. Selle kohustuse sõnaselgeks väljendamiseks on koguni põhiseadust muudetud. Kuid kas põhiseaduse enda keel peab vastama samadele nõuetele, millele seaduste keel laiemalt? Milliseid võimalusi õiguskeel sisaldab? Kas ilukirjandusteost ja õigusakti saab üldse võrrelda? Neid küsimusi tõstatavad ja lahkavad tänased esinejad.

Mõni nädal tagasi tutvustati uut põhiseaduse kommenteeritud väljaannet, mida mõistagi soovitan lugeda ja oma töös kasutada ka kõigil siinviibijatel. On koostatud ka hulga teiste kaalukate seaduste kommenteeritud väljaandeid. Need on väga vajalikud ja olulised sammud meie õigusriigi arengus. Kuid ükski kommenteeritud väljaanne ei saa kunagi asendada õigusakti. Seadus peab olema arusaadav ka ilma kommentaarita. Meenutagem, et riigikogus heaks kiidetud õiguspoliitika arengusuundades öeldakse: „Eesti õigusaktide eelnõud tuleb koostada võimalikult lihtsas keeles, selgelt ja täpselt, arvestades eelkõige isikuid, kes on eelduslikult õigusakti peamiseks sihtrühmaks nii rakendajate kui ka adressaatidena.“

Samasugused mured on ka meie naabritel. Näiteks Soome Kodumaa Keelte Keskuse teadur Aino Piehl on öelnud, et keele eest hoolitsemist ei tohiks pidada liigseks kohustuseks. Selgetest ja arusaadavatest tekstidest saab kasu terve ühiskond. Keel on enamiku ametnike tähtsaim töövahend: ilma keeleta ei ole seadust ega õigust, ilma nendeta aga ei ole ka valitsemist.

Esimese õiguskeelepäeva eel sõnastas ajakirja Õiguskeel toimetuse õiguskeelepäeva kümme soovi. Ma soovin lõpetuseks neist esimese ette lugeda ja sellega ka ühineda: „Pidagem silmas, et hool õiguskeele eest on hool meie õigussüsteemi mõjususe eest, kõrge tasemega õiguskultuuri kujundamise eest, õigusriigi ideaalile lähenemise eest.“

Head õiguskeelelised! Õiguskeelehoole peab olema teadlik ja igapäevane. Seepärast soovin, et õiguskeelepäev jätkuks veel kakskümmend aastat ja enamgi.

Soovin kõigile huvitavat ja meeleolukat õiguskeelepäeva ning annan keelepäeva juhatamise üle proua Liia Hännile, kes põhiseaduse assamblee redaktsioonitoimkonna esinaisena ei vaja ilmselt kellelegi tutvustamist.